

KÖVESSÜK-E A SVÉD (PORNÓ) MODELLETT?

SZIL PÉTER

Lányi András írásához (BUKSZ 1990. 2.)

Ha az ember tartósan külföldön él, mint én Svédországban, és csak látogatónak jön haza, úgy követi a pornográfia hazai felvirágzását, ahogyan a pornográfia szemléltető vizsgálja a szerelmet: folyamatából kiszakított részleteiben. De már néhány évvel ezelőtt írni készültem a témáról. A cikk címe akkor ez lett volna: „Vigyázó szemetek Stockholmbra vessétek”, felhíva a figyelmet arra, hogy ami Magyarországon még csak csábos ígéret, az Svédországban már két évtizede virul. Amikor azonban 1990 tavaszán Budapesten jártam, azt tapasztaltam, hogy az aluljárókban és utcákon kiállított pornográfia szemérmertelenségben messze felülmúlja azt, amit a merésznek mondott svéd közkerécsők megengednének.¹

Svédország és Dánia (Hollandiával a nyomdokaiban) világszerte volt a pornó társadalmi jelenséggé tételében. A pornográfia története ezekben az országokban semmivel sem szívderítőbb annál, ami ma Magyarországon társadalmilag élénk. Mindazonáltal makacsul tartja magát az előítélet: Skandinávia élő példája a pornó jótékony hatásának vagy legalábbis veszélytelenségének, valamint annak, hogy bármiféle szexuális forradalomnak elengedhetetlen feltétele a pornó szabadjára engedése.

Az azonban mintha elkerülte volna a közvéleményformálók figyelmét, hogy Svédország a pornográfiát korlátozó törvények meghozatalában is megelőzte a többi fejlett nyugati országot. Ez önmagában talán még nem érdekes. Az már azonban inkább, hogy ugyanazon személyek követelték a pornó megrendszabályozását, akik annak idején, mintegy húsz éve, amellelt kardoskodtak, hogy semmiféle korlátja ne legyen. Világszerte feltűnést keltett, hogy a 60-as évek svéd „szexuálliberalistái” a 80-as évek elején szembefordultak korábbi felfogásukkal.

Egyik kiemelkedő képviselőjük, Hans Nestius, 1982-ben megjelent *Kör és kéj* c. könyvében² határozta el magát korábbi pornóvédő tevékenységétől. A 250 oldalas könyv bőséges képanyaggal illusztrálja Nestius véleményváltozásának okát: a pornográfia elkerülhetetlen eszközlációját a női testet *à la Playboy* tárgyként bemutató folyóiratoktól kezdve a gyerme-

kek kihasználásán át — ki tudja meddig. Sejthető azonban, hogy az illusztrációk nem csupán a szerző szándéka szerint hatottak, és hozzájárultak ahhoz, hogy a könyv bestseller lett, és átlagon felüli mennyiségben lopták a könyvesboltokból. A könyvnek ugyanis egyszerre sikerült kielégítenie a pornográfia és a rajta való megbotránkozás igényét, és így mindazok, akik adtak magukra annyit, hogy könyvespolcukon pornográfia nem fordulhatott elő, most díszhelyre állíthatták Nestius könyvét. Nestius művének paradox fogadtatása jól mutatja, milyen nehéz egyértelmű módon állást foglalni a pornográfia témájában. Maga az állásfoglalás azonban mindenképpen rávilágít arra, hogy a pornográfia szabadjára engedése óta eltelt két évtized sem igazolta egyértelműen a hozzá fűzött várakozásokat.

Mégis, ha összevetjük a pornográfia megjelenésének körülményeit Magyarországon és Skandináviában, úgy tűnik, mintha nem telt volna el közel húsz év, és a különbség csak abban állna, hogy ma Magyarországon „az elmúlt évtizedek” rovására íródik mindaz, amit Svédországban a „viktoriánus álszemérmesség és kettős erkölcs” képviselt. „Évtizedeken keresztül elzártunk a fiatalok előtt olyan ismereteket, melyek a normális szexuális élet kialakításához szükségesek lettek volna számukra”, írja egy újságíró a pornográfia védelmében³ és felteszi a kérdést, amely nemcsak a több évtizedes nyugati, de hovatovább a néhány éves magyar fejlődés tükrében is naivnak tűnik: „a pornográfiát és az erőszakot hogy lehet egy kalap alá venni?” A pornó és a szexuális felvilágosítás naiv azonosítása azonban nem a tiltott gyümölcsre éhes olvasók fejében született, és nem is húsz évvel ezelőtt.

Nestius és elvarbarátai joggal hozhatták fel mentsegükre, hogy ők annak idején a színvonalas erotikus irodalom szabadságáért küzdöttek, és nem tudhatták, milyen szellemet szabadítottak ki a palackból: nem volt precedens, és a pornóipar önteremtő folyamata több évtizedig is eltartott. Elmondható-e ugyanez azokról az orvosokról, pszichológusokról stb., akik a 80-as évek közepétől — amikor a felhúzásra váró vasfüggöny mögött már ott volt, exportra

1 ■ Ugyanekkor került kezembe, a BUKSZ szerkesztőinek jóvoltából, Lányi András cikkének (BUKSZ 1990. nyár. 232–240. old.) kéziratát. Az ő elemzésének elolvasása adta meg a végső lökést, hogy papírra vessem gondolataimat.

2 ■ Nestius, H.: *I last och lust*, Prisma, Stockholm, 1982.

3 ■ „Pornográfia? Erőszak?” *Magyar Nemzet*, 1990. febr. 5.

készen, a Skandináviában beindult folyamat összegyűlt eredménye — Magyarországon követték a 60-as évek skandináv szexuáliberálisainak példáját, és nevüket adták a pornográfia társadalmi legalizálásához? Az azóta eltelt néhány év alatt kis hazánk behozta több évtizedes lemaradását, és az utcát — a járókelők, az *Esti Hírlap*ot venni akaró felnőttek, a liter tejért a sarki boltba leszaladó gyermekek látómezőjé — már itt is a gátlástalan vállalkozók uralkodnak.

A reakció sem váratott magára: egyre erősebbek a cenzúrák, illetve a teljes betiltást követelő hangok. Magyarország helyzete azonban éppen ezen a ponton komplikáltabb. A pornográfia tömeges megjelenésének itt is, ott is előfeltétele volt a sajtószabadság. Csak éppen Svédországban a pornográfia oldalhajtás csupán a sajtószabadság mély gyökerekkel rendelkező fáján, így annak megnyesése sem árt magának a fának. Magyarországon azonban a sajtószabadság facsemete, és ezáltal a pornográfia korlátozása e palántát nyesi vissza, mielőtt az mély gyökereket keresztetett volna.

Jelentős különbség még az is, hogy a pornográfia skandináviai kritikájában nem a keresztény ihlettségű, régi vagy új keletű konzervatív szempontok dominálnak, hanem egyfajta feminista gondolkozásmód, amely ez esetben jóval többet jelent a nők érdekeinek pusztá védelménél. A feminizmus eme második hullámának képviselői szembe mertek nézni a fájdalmas ténnyel, hogy a „szexuális forradalom” nem járt valódi felszabadulással, ugyanakkor azonban külön tudták választani azokat a különböző jelenségeket, amelyek a 60-as években még mind benne foglaltattak e fogalomban. A fogamzásgátló tablettákról például kiderült, hogy nemcsak az egészségre károsak, de a nők szexuális önállóságát sem segítik elő. A pornográfia sem a magányos férfiak szexuális önmagukra találásához vezetett, hanem a nőkkel szembeni gyűlölet és erőszak legvisszataszítóbb formáit hozta felszínre. Mindez azonban nem volt ok például a szabad abortusz megkérdőjelezésére. Magyarországon viszont a frontvonalak összemossódása könnyen azzal járhat, hogy valaki, aki például el akarja határolni magát a pornográfiától, akarata ellenére a szabad abortusz vagy a sajtószabadság ellenzőinek táborában találja magát.

Jó lenne, ha a pornográfia korlátozása körüli vitában nem ugyanaz a fogalomzavar, kritikátlanosság és anakronizmus uralkodna, mint amely a pornográfia megjelenését annak idején megelőzte. Ezért választottam reflexióim tárgyául néhány olyan publikációt, amelyeken bizonyos szempontból már túlépelt az idő, de amelyek formálói voltak a pornográfia témájában még ma is élő felfogásnak.

Az Országos Egészségvédelmi Tanács AIDS-bizottsága például (férfi)szemet gyönyörködtető költséges kiadvánnyal vette fel a harcot a rettegett beteg-

ség ellen 1988-ban. A 68 oldalas füzet összesen hat oldalt szentel az AIDS-problematikának, míg a meztelen női mellék és alfelek száma vetekszik az oldal számmal. (Deréktől felfelé ruhátlan férfi három fordul elő, ebből kettő vitorlástéma illusztrációjaként.) A publikáció címe *SzexPress*. Az AIDS-bizottság elnökének az ajánlásából mégis azt tudjuk meg, hogy nem „szex”-lapról van szó, hanem a kiadvány alcímében szereplő egészség, sport és testkultúra propagálásáról. (Ilyen alapon persze minden a női testet áruként kezelő sajtótermék az egészség és a testmozgás ügyét szolgálja: a képek feletti maszturbálás — amelyre a felmérések szerint a férfivisevők elsősorban használják e termékeket — nem járul hozzá az AIDS terjedéséhez és erősíti a karizmokat.)

E kiadvány kiadójának legjobb szándéka ellenére a durvább pornó trójai falova volt, hiszen tulajdonképpen maga is klasszikus pornográfia. A görög eredetű szó „a prostituált leírását” (*porné* + *grafia*) jelenti. A pornográfia ebben az értelemben nem egy bizonyos téma, hanem egy meghatározott viszony, amelynek tartalma ugyanaz, mint a prostitúcióé: a nők (ritkább esetben férfiak) tárgyként való ábrázolásának célja a „vevő” szexualitásának kiszolgálása. A kép, ill. a szöveg valóságos főszereplője, az ilyen vagy olyan módon maszturbáló szemlélő, láthatatlan marad. (A férfilelek egy vonása jelenne így meg? Emlékezzünk csak: az Amorról és Psychérol szóló elbeszélésben a sok homályos és rejtett értelmű motívum között csak egy van, amelyik egyértelmű: Ámor, vagyis a férfi, elmenekül kedvesétől, mihelyt nyilvánvalóvá vált, hogy kiléte többé nem titok a nő előtt. És a férfilelek e vonása vajon biológiai vagy kulturális eredetű-e?)

A pornó demarkációs vonala nem a *Playboy*-jellegű aktfotók és a nemi aktus ábrázolása között húzódik. Mindkettő innen van a pornográfia határán, különbség csak az ingerküszöb magasságában van. (A *Playboy*ban vagy az említett AIDS-kiadványban ábrázolt hölgyek egyértelmű képnnyelvet beszélő testtartása, illetve ajakcsücsörítése egyébként sohasem hagy kétséget a következő lépés felől: a vevő minden képzeletbeli kívánságát készséggel teljesítik.) Nem is a téma, hanem éppen a viszony különbözteti meg a pornográfiát az erotikus művészettől. A témájához erotikusan viszonyuló művész önmagáról árul el valamit, egy élményt közvetít, míg a pornográfia szolgáltatás, egy eszköz előállítás.

A *SzexPress* példája annak a kétes kimenetelű kísérletnek is, amely ezt az eszközt valamiféle felvilágosítás szolgálatába akarja állítani. Az AIDS-kiadvány esetében ez egyszerű árukapcsolás révén történik. A következő lépés az a felfogás, amely kimondottan szexuális felvilágosító szerepet szán a „jó” pornográfiának. Csakhogy a szexuális felvilágosításra a veszélyek elkerülése végett, nem pedig magának a szexualitásnak a kedvéért van szükség. A pornó azonban éppen ezen a ponton összeférhetetlen a szexuális felvilágosítással. A férfifantázia-világban, amelyhez a pornó ke-

retet alkot, a megkívánás és a kielégülés között eltelt idő fordított arányban áll a sikerélménnyel. Így pl. egy koton felgöngyöltése nemcsak a részidőt és az élményt rontaná, hanem főlegesen is lenne, hiszen a pornóban az AIDS legfeljebb mint a hátborzongatás műfaji kelléke létezik, és a nők csak révületbe esnek, sohasem teherbe.

A koton legfeljebb akkor kerül elő, amikor a pornó még szégyenlős egy kicsit, és másnak próbálja álcázni magát, mint ami — mint pl. a *Szeretkezés* című sorozat első darabjában.⁴ Ez a „szexuális felvilágosító kiadvány” valóban különbözik néhány vonatkozásban egy hagyományos „szelíd” pornókiadványtól.

Az egyik különbség a bevezető szöveg, amely végül csak „szöveg” marad, hiszen a valóságos üzenetet hordozó képanyagból nem derül ki, hogy a szeretkezés több (lehet), mint erogén zónák és nemi szervek kölcsönös stimulálása. Egyetlen képen sem fordul elő, hogy a partnerek tekintete találkozzon! A másik különbség az, hogy a tudományos igény bizonyítékeként, egyszerre két neves dr. is lektorálta a vékony füzetet. A harmadik és valóban ritka különbség az, hogy a füzet említést tesz a nemi fertőzés lehetőségéről, és ennek kivédésére megoldást is kínál, a gumi óvszert. Az azonban már elkerülte a lektorok figyelmét, hogy a felvilágosítás pont ott fordul viszájára, ahol pedig talán lehetne valami létjogosultsága az egzaktsági képi illusztrációnak. A képanyag ugyanis pont az ellenkezőjét mutatja be annak, amit minden tizenévesnek tudnia kéne: hogy az óvszert a merev hímvesszőre kell felgöngyöltíteni, hogy ügyelni kell arra, hogy ne hogy egy éles köröm felsértse a gumit, és hogy az óvszer végén lévő kis „csecsből” a felgöngyöltés előtt ki kell nyomni a levegőt, elkerülendő a gumi túlfeszülését a magömléskor.

A pornográfia mint felvilágosítás, ill. mint annak eszköze, csak egyike annak a sok — elhangzásukkor már idejétmúlt — állításnak, amelyekkel magyar szakértők annak idején akarva-akaratlanul előkészítették a talajt a pornográfia elburjánzása számára.

Az alábbiakban behatóan elemzek néhány idézetet dr. Buda Bélának egy, a pornográfiáról szóló cikkéből. Az írás először az *Élet és Tudomány*-ban jelent meg, majd 1986-ban könyv alakban is napvilágot látott.⁵ Csak az utólagos bírálat kedvéért talán nem lenne érdemes ekkora figyelmet szentelnem ennek az írásnak. De sajnos még most sem döngetek nyitott kapukat: a cikk megjelenése óta újabb fél évtized telt el, ám az itt elemzett állítások többsége ugyanolyan

közkeletű a mostani, már Kelet-Európában is radikálisan megváltozott helyzetben.

Íme az idézetek és a hozzájuk fűzött reflexióim:

Dániában „a pornóüzletek és mozik nagy része már bezárt.”

Igaz? *Mutatis mutandis*: a pornóipar összesített forgalma sohasem csökkent, se Dániában, se másutt, valójában egyfolytában növekszik. Csak éppen a folyóiratok nem specializált üzletekben, hanem trafikokban, újságárusoknál, benzinkutaknál és utcai automatákból kelnek el, a mozivászon helyett pedig főleg az otthoni tévé képernyőjén peregnek az egyre vadabb mozgóképek.

„A pornográfia önmagában nem rontja az erkölcsöt és nem kelt szexuális bűnözést, sőt bizonyos bűnözésszerveket (kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális támadások, nemi erőszak, a szadizmus fogalomkörébe sorolható bűncselekmények) csökkent. Hogyan? Valószínűleg azért, hogy az ilyen cselekményekre hajlamos emberek számára fantáziabeli kielégülési lehetőségeket nyújt.”

Tudomásom szerint csak egyetlen, a tudományosság igényével fellépő elemzés létezik, amely az idézett állítás alapjául szolgálhat: Berl Kutchinsky dán bűnügyi szakértő.⁶ Kutchinsky a szexuális bűnesetekről 1966 és 1970 között vezetett statisztikákból indult ki. Ezek a szexuális bűnesetek számának csökkenését mutatják 1967-től. Ugyanebben az évben született a pornót liberalizáló dán törvény, amitől robbanásszerűen megnőtt az ún. „kemény” pornó forgalma.

Ugyanakkor több más (kevésbé gyakran idézett) kutató kétes értékűnek tartja azt a következtetést, hogy a pornó az oka ennek a csökkenésnek. Véleményüket több feltevésre alapozzák. Az egyik az, hogy a statisztika nem a valóban elkövetett bűnesetek, hanem a feljelentések számát tükrözi. Meglehet, hogy a pornó szabadjára engedésével bekövetkezett változás a társadalmi magatartásformákban (amelynek első lépése a Lányi András által megfogalmazott „már szégyelljük, ha szégyenkezünk”-reakció a nyilvános szexkép-áradattal szemben) vezetett a feljelentések időszakos csökkenéséhez. Egy másik kifogás az, hogy ha Kutchinsky összehasonlította volna Dániát pl. Norvégiával (a körülmények hasonlóak, de utóbbi akkoriban még nem engedte szabadjára a pornográfiát), megállapíthatta volna, hogy ugyanezen időszak alatt ott is csökkentek a kiskorúak elleni szexuális támadások. E kutatók szerint a Norvégiával való további összehasonlítás kizárja a pornográfia és a szexuális bűnesetek csökkenése közötti összefüggést. 1970 után ugyanis Norvégiában is erőteljesen megugrott mindenfajta pornótermék forgalma, anélkül, hogy ez a szexuális bűnesetek csökkenéséhez vezetett volna.⁷ Ráadásul a dániai csökkenés is csak időszakos volt. Ha frissebb adatokat tanulmányozunk (a rendelkezésemre álló dán adatok 1985-ből, a svéd statisztikák pedig 1989-ből származnak)⁸, nyilvánvaló, hogy a nők és gyermekek elleni szexuális illetve erőszakos bűncselekmények száma — időszakos, relatív csök-

4 ■ Villányi P. — Mészáros F. L.: *A szeretkezés*. Pszichoteam, Budapest, 1988. Lektorálta: dr. Buda Béla és dr. Tóth Miklós.

5 ■ Buda B.: *A pornográfia*. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Gondolat, 1986. 226—232. old.

6 ■ *Sexualitet i Norden*. Lund 1987.

7 ■ Ustad, R.: *Kvinnoslakt, Ottar*, Stockholm, 1986/5.

8 ■ Ustad, R.: id. mű.; *Dagens Nyheter*, 1989. augusztus 19.

kenések ellenére — abszolút számokban mérve töretlen növekedést mutat (akkor is, amikor a feljelentett büntettek száma egészében éppen csökkent).

Ugyancsak kétes az ún. katarziszelmélet, amely egyike a pornográfia hatásairól szóló három fő teóriának. E szerint a pornó révén annak fogyasztója megtisztul lelke minden üledékétől, és nyugodtabb, elégedettebb lesz. Ezzel rokon a második feltevés, miszerint a pornó póttvékenység, vagyis kielégít egy igényt, amely egyébként valamiféle cselekedethez vezetne. A harmadik elmélet nem a pszichoanalízisből, hanem laboratóriumi kísérletekből indul ki. Ezek azt mutatják, hogy vizuális élmények (video, film, újságok, könyvek) révén az emberek elsajátítanak új (vagy felelevenítenek régebben megtanult) magatartásformákat. Ilyen módon nemcsak egy bizonyos cselekvés tanulható meg, hanem az is, hogy ez milyen helyzetekben helyénvaló. Ha a cselekvés pozitív eredménnyel jár a filmben vagy újságban szereplő személy számára, nagyobb a valószínűsége, hogy a kísérleti alany hasonló helyzetekben és a látott személyekhez hasonlóakon fogja alkalmazni a tanultakat. Ez még inkább érvényes, ha a filmben szereplő személy tekintélynek számít a kísérleti alany szemében, vagy valamilyen módon hasonlít rá.

Sok esetben a tanulási elméletet alátámasztani látó felmérések tudományos feltételei sem kielégítőek, és szinte lehetetlen a különböző elméletek empirikus összehasonlítása. Ennek ellenére a szakértők általában abból indulnak ki, hogy azok a személyek, akik nagyobb mennyiségben „fogyasztják” az erőszak különböző képi ábrázolásait (tévét, video stb.), nem kevesebb, hanem több erőszakos cselekményt követnek el. Mi a helyzet a pornó terén?

Bár a tudományosság klasszikus kritériumait alkalmazva ugyanannyi érv szól mindegyik elmélet mellett, mint ellene, a különböző vizsgálatoknak, illetve annak ismeretében, hogy a pornó minden országban az erőszak irányába eszkalált, nem minősíthető különösen elfogultnak a nőmozgalom feltevése, miszerint „a pornográfia az elmélet, a nemi erőszak a gyakorlat”. Ezt látszik alátámasztani a dán rendőrség tapasztalata is a pornográfia szabadjára engedését követő első évtized alatt.⁹ A nemi erőszak két, azelőtt nagyon ritka formája (különböző tárgyakkal a vaginába való kényszerítés, ill. egyszerre több férfi által elkövetett megerőszakolás) egyre gyakoribbá vált a pornográfia elterjedésével párhuzamosan. Nemigen lehet szó véletlenről: a nimfomán — tehát következtetésképpen minden létező lyukába és lehetőleg egyszerre péniszt kívánó — nő, aki a végül is pótolhatatlan férfi nemi szervet gyertyákkal, üvegekkel és egyéb tárgyakkal helyettesíti be, külön-külön és együtt is a pornó kedvező motívumai közé tartozik. És azt, akit a pornó világosított fel arról, hogy mi jó a nőnek, az áldozat mégoly valóságos segélykiáltásai se térítik el szándékától, hiszen a pornóból azt is megtanulhatta (ha nem tudta volna már azelőtt), hogy a nők nemet mondanak, amikor igent gondolnak...

Az ún. Johnson-bizottság jelentése, amely arra a következtetésre jutott, hogy a pornó inkább hasznos, mint káros, 1970-től futótűzként terjedt el az egész nyugati világban, és a szexuálliberalizmus egyik veszélyparipája lett. Dr. Buda is ebből a jelentésből idézte a fejtegetésem kiindulópontjával szolgáló kijelentéseket. A probléma csak az, hogy ő ezt nem a 70-es évek elején tette, hanem 1986-ban. Még ha dr. Buda nem ismerte is Eysenck és Nias 1980-ban megjelent könyvét, amely szerint a bizottság végkövetkeztetései több ponton nem érik el a tudományosság mércéjét,¹⁰ Hans Nestius nyilvános *mei culpá*ját vagy az amerikai igazságügy-miniszter által életre hívott újabb pornóbizottság végső jelentését, amely, bár továbbra sem tudott egyértelmű tudományos felmérésekre hivatkozni, félreérthetetlenül úgy foglalt állást, hogy még a „szelíd” pornográfia is káros hatással van mind a szexualitásra, mind az emberek egymás közti kapcsolatára — a pornográfia gyakorlati fejlődése Nyugaton semmiképpen sem kerülhette el a figyelmét.

„A fiatalokban nagyon sok információs hiány, bizonytalanság él a másik nemre vonatkozóan, és ezt az erotikus, pornográf képek, filmek eloszlatják. (...) a szexuális nevelés sok országban fel is használja a nemi élet nyílt képi bemutatását, úgyelvez azonban arra, hogy ez izléses, esztétikus legyen.”

Az erotikának és a pornográfiának az összemossa (amely egyébként vörös fonálként húzódik végig Buda egész írásán) fontos eleme a pornográfia mítoszának. Pedig ha van valami, amit eloszlat a pornográfia, az éppen az a misztérium, amely nélkül az erotikából pornográfia lesz — és a kör bezárult. (Mit is ír Karinthy kamasza a *lányokról*?: „A fiúk valami szégyenletes és ostoba dologról fecsegnek, az iskolában... Itt valami titok lappang... Érzem, hogy egy napon meg fogom érteni... ezen a napon jövök rá, hogy én is az vagyok, amik ezek itt, akik szembejönnek velem az utcán... Ezen a napon... el fogom felejteni önmagam.”)

A nemi élet nyílt képi bemutatása valóban divat volt pl. Svédországban a 70-es években. Csakhamar kiderült azonban, hogy ez a szexuális nevelés fennen hirdetett céljai ellen hat, és az egyre durvább pornó előtt nyitja meg az utat. Az így kiszabadult szellemet próbálta a palackba visszaparancsolni Hans Nestius. Ekkorra már az is nyilvánvalóvá vált, hogy az ágyukban „szexuálisan explicit információs anyagokat” forgató és saját „teljesítményüket” Master és Johnson laboratóriumi eredményeivel összehasonlító, a szexuális forradalmon inneni párok ugyananyira

9 ■ Interjú Tove Nielsen, kopenhágai rendőrfelügyelővel. *Ottar*, Stockholm, 1985/5.

10 ■ *Sex, Violence and the Media*.

11 ■ Pascal Bruckner és Alain Finkielkraut: *Le Nouveau Désordre amoureux*. Seuil, Paris, 1977.

12 ■ Buda B.: Az önkielégítés. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Gondolat, Budapest 1986. 242. old.

szex- és párterapeutákra szorultak, mint a korábbi, szexuálisan elnyomott nemzedékek. A 80-as évek első felében egyre több értekezés taglalta az új, elterjedőben levő tünetet, a „szexuális kelletlenséget”. A nők, akik a pornóirodalomban mindig kívánják „azt”, a valóságban továbbra is inkább közelséget, személyes kapcsolatot kívántak, mint szexet és, magunk között szólva, a férfiak se bírták szusszal azt a tempót, amit a pornóban ábrázolt szexatleta kollégáik diktáltak. De egyvalamire egyikük se talált receptet az „új szerelmi zűrzavar” zavarosban halászó irodalmában: arra, hogy erről hogyan beszéljenek egymással. Az a hajmeresztően hamis kép, amelyet a pornográf ábrázolás nyújt a két nem tagjainak egymásról és mindarról, ami a lefényképezhető testi valóság mögött van, nem eloszlatta, hanem új szintre emelte a bizonytalanságot, és újabb fényekkel növelte a távolságot a férfiak és a nők világa között.

„A pornográfia egyszerűen illúzió és riport, kaland felnőttek számára és dokumentum a szexualitásról. És pontosan e funkciójában, a libidó pedáns illusztrátoraként mutatkozik meg a pornó legförtelmesebb és legkevésbé bírált vonása. A merész jelenetek nemcsak továbbadják a férfiak szexuális vágyálmait, hanem konstatáló stílusuk révén objektív valóságnak tüntetik fel azokat. Így szállja meg a férfiak által kitálat sztori a valóságot, hasonlóképpen ahhoz, ahogy egy győztes hadsereg hódít meg egy ellenséges országot, így üzetik ki a világból mindaz, ami női.”¹¹

A nemi szerepek gyakran bénító súlya más korokban is megterhelte a két nem kapcsolatteremtési kísérleteit. A pornográf képek azonban nemcsak a fényképezőgép által kinagyított különböző testrészeket és testnedveket teszik minden misztériumot kizáróan egzaktá, hanem felnagyítják és egyre élesebb kontúrokkal látják el a nemi szerepeket is. Mindig aktív férfiak, akik mégoly meztelenül se tárnak fel semmit gyenge oldalairól, és nők, akik mégoly lázasan tevékenykedve is mindig passzívok, mert férfifantáziák diktálta szexualitást valósítanak meg és nem a sajátjukat — ez a pornó világa. Ebben a világban minden valódi és semmi sem igaz.

„A fiatalok érdeklődése hamar elfordul a pornográfától, és inkább a partnerkapcsolatok felé irányul.”

Ez csak annyira igaz, mint az az (ugyanebben a könyvben előforduló) állítás, hogy az önkielégítés, „ha nem keletkezik miatta büntudat, a nemi élet megkezdésekor abbamarad”.¹² Valójában az önmagunkkal folytatott szex és a másokkal való testi kapcsolat két, gyakran egymással párhuzamosan létező és különböző igényeket kielégítő szexuális helyzet. Hasonlóképpen, ha a pornográfia valóban nem lenne más, mint „szexuálisan explicit információs anyag”, úgy az információ megszerzésével egyidejűleg megszűnne az iránta való igény is. Csakhogy a pornó egészen más: valójában nem a férfiak nemi vágyát tükrözi, hanem azt, hogy a férfiak hogyan tanulnak bele a férfiszerepbe. A pornó képeiből és szövegéből szőtt, mindig testre szabott mesebeli köntöst magukra öltve

olyan világba lépnek át a serdülő fiúk és a felnőtt férfiak, ahol a szerep által diktált túlzó vágyfantáziáik mindig beteljesülnek, anélkül, hogy szembe kéne nézniük saját bizonytalanságukkal és a kapcsolatteremtés, ill. kapcsolatmegtartás hétköznapi nehézségeivel. Valaki, aki a pornó segítségével alakította ki nemi azonosságát, és ezért nem tanulta meg, hogy mi a különbség fantázia és valóság között, az később is a pornóhoz kell hogy visszatérjen, amikor ennek az azonosságnak a megerősítését keresi. Ezért él sok férfi kettős életet: a pornográf fantáziák világában és személyes kapcsolatban egy nővel. E két világ azonban sohasem ér össze, hiszen a személyes kapcsolat azt kívánja a férfitől, hogy feltárja bensőjét (maga előtt is), míg a pornográf képvilág azt sugallja neki, hogy minden csak rajta kívül létezik, és hogy férfinak lenni nem belülről fakadó élmény, hanem a külvilágba kivetített teljesítmény.

A külföldi, egyebek között a skandináv törvényhozás végül nemcsak a pornográf és erőszak kultuszt hirdető termékek reklámozását és nyilvános terjesztését korlátozta, hanem az erőszakot ábrázoló vagy gyermekeket felhasználó pornográf termékek előállítását és a szexuális aktust bemutató élő műsorokat is. Tette ezt elsősorban etikai megfontolásokból, mivel a fényképezett vagy filmre vett pornográfia az esetek túlnyomó többségében arra épül, hogy a szereplők valamelyike áruba bocsátja a szexualitását. Köztudott, hogy gyakran kényszer is előfordul a pornótermékek előállításakor, méghozzá nemcsak gazdasági jellegű. Legnyilvánvalóbb ez a probléma a gyermekpornó esetében. Ugyanakkor a külföldi törvényhozók is tudják, hogy ezek a fajta korlátozások önmagukban talán szükségesek, de nem elégségesek.

Ezzel szemben hol tartanak Magyarországon? Gyakorlatilag ugyanott, ahol Buda Béla 1986-ban megjelölte a perspektívát:

„Biztos, hogy lesznek és kellene is korlátozások, de bizonyos mértékig mindenképpen fennmarad a pornográfia, együtt kell élnünk vele. Inkább azt reméljük, hogy egészséges hatásai kerekednek felül, hozzájárulva az ifjúság szabadabb, egészségesebb szexuális fejlődéséhez és gondolkodásához.”

Miközben őszintén sikeres együttélést kívánok dr. Budának és a magyar társadalomnak a pornográfiával, én inkább abban bízom, hogy a pornográfiával szembeni egészséges hatások kerekednek felül és az ifjúság szabadabb, egészségesebb szexuális fejlődése és gondolkodása fog hozzájárulni a pornográfia megszűnéséhez. □